

1 JE GAAT NA HOE EEN AUTEUR TIJD GEBRUIKT OM EEN VERHAAL TE VERTELLEN

JE KENT DE BEGRIPPEN HISTORISCHE TIJD, FLASHBACK EN FLASHFORWARD, CLIFFHANGER, TIJDSPRONG, GELIJKTIJDIGHEID, VERSNELLING EN RETARDERING

2

3 JE ANALYSEERT HET VERBAND TUSSEN TIJDSELEMENTEN EN SPANNINGSOPBOUW IN VERHALEN

4

JE STELT VAST DAT ELK VERHAAL ZICH IN EEN (ON)BEPAALED HISTORISCHE TIJD AFSPEELT

De meeste sprookje beginnen met de zin 'Er was eens'. Echt veel komen we daarbij niet te weten over de plaats en tijd van die verhalen. In dit hoofdstuk proberen we de tijd in verhalen te achterhalen en verdiepen we ons in hoe een schrijver in een verhaal met tijd kan spelen.

1

VERHALEN OP DE TIJDLIJN

1

2

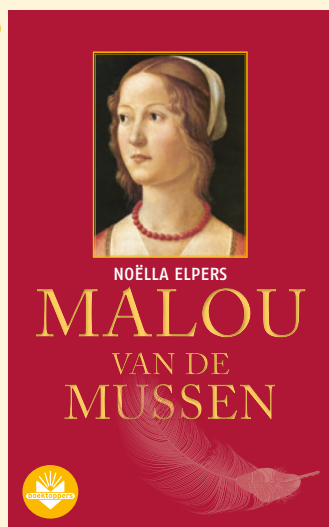
3

4

5

1 Plaats de boeken op de vorige pagina op een tijdlijn. Bepaal hun historische tijd door:

- a eerst de cover te bestuderen,
- b daarna de korte inhoud te lezen (die krijg je indien nodig van je leraar) en
- c eventueel online informatie op te zoeken over het boek.

2 Bepaal voor elke roman zo precies mogelijk de historische tijd.

ONTHOUDEN

Een verhaal speelt zich af in een bepaald **tijds kader**, de **historische tijd** van de roman. Een schrijver kan een exact jaartal geven, maar soms moet je gebruikmaken van aanwijzingen in de tekst om na te gaan of het verhaal zich in heden, verleden of toekomst afspeelt.

Het is belangrijk om tijdens het lezen rekening te houden met het tijds kader van het verhaal. Contact opnemen met mensen die veraf wonen, is nu heel evident, maar in een verhaal over de negentiende eeuw is dat veel minder vanzelfsprekend.

- 2
- Jonkvrouw: Marguerite van Male is een historisch figuur, ze bestond echt. Ze was hertogin van Bourgondië door haar huwelijk met Filips de Stoute en leefde van 1350 tot 1405.
 - Allegiant: Allegiant is een sciencefictionverhaal en speelt zich in een verre futuristische toekomst af. Zeker in de trailer van de film wordt dat duidelijk.
 - Post voor mevrouw Bromley: De klaproos of poppy op de cover tipt al dat dit boek over de Eerste Wereldoorlog zou kunnen gaan. De korte inhoud bevestigt dat.
 - De jongen in de gestreepte pyjama: De pyjama op de cover is een 'uniform' dat de Joden kregen tijdens de Tweede Wereldoorlog, wanneer ze naar een concentratiekamp werden gebracht door de Duitsers. De korte inhoud bevestigt de tijd: 'Berlijn 1943'.
 - Malou van de mussen: Malou leeft aan het begin van de zeventiende eeuw, tijdens de godsdienstoorlogen tussen de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden.

- 1 Je kijkt zo meteen naar een fragment uit de tienerreeks wtFOCK. Geef in drie kernwoorden weer wat je over die reeks weet.
- 2 Lees het artikel. Hoe speelt men bij de release van een nieuwe aflevering met de tijd?

HLN Weer Lezersservice Digitale krant HLN Shop

NIEUWS SPORT SHOWBIZZ NINA IN DE BUURT VIDEO FUN

ABONNEREN LOGIN

BIZAR GELD WETENSCHAP & PLANEET iHLN AUTO REIZEN WOON. MIJN GIDS

De **innovatieve** tienerreeks *wtFOCK* heeft enorm veel succes bij het jonge publiek – ook al hebben de meeste ouders daar geen idee van. De show speelt zich vooral af op het internet, waar er wekelijks 450 000 jongeren voor het scherm **gekluisterd** zitten om de avonturen van hun fictionele leeftijdsgenoten te volgen.

Drie kijkers op vier volgen de reeks via *wtfock.be*, een website waarop de show in kleine, hapklare stukjes gepost wordt doorheen de week. Die fragmenten verschijnen in realtime: speelt een gebeurtenis zich af om 14 uur op een maandagnamiddag? Dan zal het fragment ook dan verschijnen.

Bron: www.hln.be

- 3 Bekijk het begin van de aflevering.
 - a Wat is de functie van die fragmenten?
 - b Wat kom je te weten over het verhaal en de personages?

1 *Persoonlijk antwoord*

2 *De reeks wordt in kleine episodes online geplaatst in realtime. Zo wordt bijvoorbeeld een nieuwe episode om 9u 's morgens online geplaatst en zie je in die aflevering gebeurtenissen die (zagezegd) plaatsvinden op maandagochtend om 9u.*

3 a *Je krijgt een korte terugblik, een samenvatting van de vorige episodes. Zo kun je onmiddellijk weer inpikken.*

3 b *Senne is volgens Jana de hotste hunk van heel de school. Amber wil het lief zijn van Senne. Jana mist Britt. Jana vertrouwt haar vriendje Jens niet (en denkt dat hij iets heeft met Britt).*

WOORD

innovatief: vernieuwend, op een originele of nieuwe manier
gekluisterd: vast aan, niet meer wegraken van

Wanneer je een verhaal wilt vertellen, moet je dus keuzes maken: welke gebeurtenissen geef je helemaal weer, waar ga je inkorten, in welke volgorde laat je alles aan bod komen?

4 Vul het kader aan.

Kies uit: **flashback** – **verhaallijn** – **retardering** – **tijdsverloop** – **versnelling** – **flashforward** – **tijdsprong** – **gelijktijdigheid**

ONTHOUDEN

De schrijver maakt in zijn verhaal een aantal keuzes in verband met het begrip **tijd**.

1 Vertelde tijd versus verteltijd

De vertelde tijd is het **tijdsverloop** (aantal minuten, uren, jaren ...) waarbinnen het verhaal zich afspeelt. De verteltijd is de tijd die je nodig hebt om het verhaal te lezen of vertellen.

De auteur kan ervoor kiezen om vertelde tijd en verteltijd te laten samenvallen. We noemen dat **gelijktijdigheid**. Dat is vaak het geval bij dialogen. Bij **versnelling** gaat de auteur de gebeurtenissen korter weergeven: hij slaat delen over door een **tijdsprong** te maken of gebeurtenissen verkort weer te geven.

Het tegenovergestelde gebeurt bij vertraging (of **retardering**): hier gaat de auteur een gebeurtenis extreem traag en gedetailleerd weergeven.

2 Chronologische vertelling versus niet-chronologische vertelling

Bij een chronologische vertelling worden alle gebeurtenissen in het verhaal in volgorde weergegeven: je leest wat er eerst gebeurde, wat er daarop volgde, hoe de gebeurtenis verderging en afliep. Een auteur kan er ook voor kiezen om de chronologie door elkaar te gooien. De lezer krijgt scènes en moet die in de juiste volgorde plaatsen. Bij een **flashback** krijg je een langere passage die iets vertelt over het verleden; bij een **flashforward** voegt de auteur een passage in die zich pas later in de **verhaallijn** afspeelt.

5 Pas die informatie nu toe op de fragmenten uit *wtFOCK*. Zijn de volgende stellingen juist of fout?

- De gebeurtenissen in *wtFOCK* verlopen chronologisch. juist / fout
- De verteltijd van het fragment is 3 dagen, de vertelde tijd ongeveer 7 minuten. juist / fout
- Bij de twee scènes loopt de vertelde tijd gelijk met de verteltijd. juist / fout
- Het fragment voor de titel bevat enkele flashbacks. juist / fout

6 Hoe verhouden de vertelde tijd en de verteltijd zich ten opzichte van elkaar bij de volgende verhaalfragmenten?

- een levensverhaal in boekvorm: vertelde tijd > verteltijd
- een dialoog in een verhaal: vertelde tijd = verteltijd
- aanduidingen als 'Tien jaar later' – 'Vijf jaar eerder': vertelde tijd > verteltijd
- een dagboekfragment waarin emoties en gedachten beschreven worden: vertelde tijd < verteltijd

WOORD

versus: tegenover

- 1 Lees de romanfragmenten op de volgende pagina's en bespreek de tijd aan de hand van volgende elementen:**
- a hoofdpersoonage (verteller)
 - b historische tijd
 - c vertelde tijd (in uren/dagen/jaren)
 - d verteltijd (in pagina's/duur)
 - e Bevat het fragment flashbacks of flashforwards?
 - f Is de verhaallijn chronologisch opgebouwd?
 - g Bevat het fragment een voorbeeld van versnelling of vertraging?

1	Martyn Big – Kevin Brooks	Jonkvrouw – Pat van Beirs
a	ik-figuur	dochter van Male (Margaretha)
b	heden (plastic speelgoed)	middeleeuwen (jonkvrouw – kasteel)
c	half uur tot een uur	aantal jaren (M. is in het begin 9, daarna puber)
d	halve pagina / anderhalve minuut	anderhalve pagina / vijf minuten
e	nee	nee
f	chronologisch; het fragment bevat enkel een herinnering (terugverwijzing, geen flashback)	chronologisch
g	nee	versnelling ('De jaren gaan voorbij ...')

Martyn Big

- 1 In de stad, voor de supermarkt, zat de griezeligste kerstman die ik ooit had gezien onderuitgezakt in een **triplex** arrenslee. Hij was kort en mager, zo mager dat zijn grote zwarte kerstmannenriem dubbel om zijn middel zat. Onder zijn slecht passende, vuilwitte baard zag je **stugge** zwarte stoppels en het vreemdste was dat hij splinternieuwe, glanzende sportschoenen droeg. Als hij ho-ho-ho riep, klonk hij als een
5 seriemoordenaar. Zes triplex rendieren trokken zijn triplex slee. Ze waren glimmend chocoladebruin, met fonkelende rode ogen en geweien van oude kleeerhangers, waar plastic hulst in gevlochten was.

Het regende.

- Ik keek even naar de magere kerstman – dertig seconden en één klein zakje snoep per kind – en ging toen op weg naar de andere kant van de stad. Terwijl ik liep, probeerde ik dat hele kerstmannengedoe
10 op een rijtje te zetten. Had ik ooit echt geloofd dat een dikke kerel in een rood pak in één nacht door wel een miljoen verschillende schoorstenen kon kruipen? Ooit zal ik het wel geloofd hebben. Ik herinnerde me heel vaag dat ik op de knie van de kerstman had gezeten toen ik drie of vier was. Ik herinnerde me het akelige, kriebelige gevoel van zijn rode nylonbroek, zijn plakkerige baard en vreemde, fruitige geur. Toen ik vroeg waar hij woonde zei een bekende stem met dubbele tong: 'In Polen ... eh ... Noord-Polen ... in een
15 ondergrondse iglo met tweeëntwintig dwergen – hik – en een rendier.'

- Het regende nog steeds toen ik bij The Bargain Bin arriveerde, zo'n goedkope zaak waar ze allerlei troep verkochten – bekers, handdoeken, zitzakken, potloodetuis. Boven hadden ze een speelgoedafdeling vol
20 slappe voetballen en plastic machinegeweren die geluid maakten. Je mocht ze uitproberen. Een pijl met 'Drukken' erop wees op de trekker en als je die overhaalde, deden ze ratatatatatata of ketakka-takka-takka-takka-pieuw-pieuw. Je weet wel, afketsende kogels. Ik keek even naar de rekken met het kleine speelgoed – plastic dieren, koeien, schapen, krokodillen, rubber slangen en waterpistooltjes. Ik dacht dat ik misschien een cadeautje zou vinden voor Alex. Niet echt een duur ding maar gewoon iets kleins, een aardigheidje. Vorig jaar had ik haar een doos met plastic mieren gegeven. Ik weet niet meer wat ik van haar gekregen had.

Bron: Kevin Brooks. *Martyn Big*

WOORD

triplex: hout dat bestaat uit drie samengevoegde lagen
stug: moeilijk te buigen

Jonkvrouw

- 1 Die avond word ik **ontboden** in de ridderzaal van het kasteel van Male. Ik sta oog in oog met mijn vader. 'Je bent negen jaar oud en het is tijd dat je je gaat gedragen zoals een jonkvrouw van stand zich hoort te gedragen.'
- Ik antwoord niet. Ik blijf kaarsrecht in het midden van de kamer staan met de handen op mijn rug gekruist
- 5 als een soldenier in rustpositie. Ik weet dat ik mijn ogen moet neerslaan, maar ik doe het niet. Ik hef mijn kin op en kijk mijn vader aan zonder met mijn oogleden te pinken.
- 'Het moet afgelopen zijn met al dat kattenkwaad. Dat de jongens dat doen, is normaal. Het ligt immers in hun aard. Ze moeten ridders worden, streken uithalen, hun wilde haren kwijt raken... het hoort er allemaal bij. Maar dat jij daaraan meedoet, dat is ontoelaatbaar.'
- 10 Ik blijf zwijgen. Mijn vader kijkt me nauwelijks aan. Ik hoor het stro onder zijn voeten knisperen terwijl hij ijsbeert door de grote zaal.
- 'Je kunt fratsen uithalen met boeren, horigen of marktkramers, maar niet met je vader. En ook niet zoals met die arme **kapelaan** Van Izeghem vorige week. Hoe krijg je het verdomme in je hoofd, dochter, om de plank van dat schijthuis aan de Gentse poort door te zagen? Hij is bijna verdrongen in de beerput. Er waren vier
- 15 mannen nodig om hem eruit te trekken.'
- 'Vijf,' mompel ik stil.
- 'Wat zeg je?' roept mijn vader.
- 'Ik heb gehoord dat er vijf mannen nodig waren om kapelaan Van Izeghem uit de put te hijsen.'
- 'Het kan me geen ene moer verdommen of er nu vijf of tien mannen nodig waren om hem uit de drek
- 20 te takelen! Het was jouw idee. Zoals altijd, jouw idee. Jij stookt die jongens op. Zo zullen ze nooit ridders worden! Jij maakt er narren en potsenmakers van. Jij moet geen planken van schijthuizen doorzagen, geen dode ratten in het bed van je **gouvernante** leggen en ook geen dassen op de binnenplaats loslaten en er mijn jachthonden achteraan sturen zodat het hele kasteel, mijn kasteel, in rep en roer is!'
- 'Ja, daar heb ik spijt van, vader,' mompel ik gemeend, 'als ik denk aan die arme Rufus.'
- 25 'Jazeker, die arme Rufus,' roept de graaf, 'hij was verdomme mijn beste jachthond. Een pracht van een beest. Een echte doder. Rufus is achter de das aangegaan en heeft hem achtervolgd tot in de schoorsteen en daar heeft die rotdas zijn neus kapotgebeten. Rufus durft niet eens meer naar buiten toe. Hij is bang voor een roodborstje! Hij is alleen nog goed om mijn voeten te verwarmen. En dat voor een dier dat uit een geslacht van de beste jachthonden van Normandië komt. En vandaag, dochter, ben je te ver gegaan!'
- 30 'Wat deed je daar in die molen, vader,' kaats ik terug. 'De wieken stonden anders wel erg stil.'
- 'Jij snotneus!' roept hij en marcheert op me af met zijn vlakke hand uitgestrekt. Ik doe **instinctief** een stap achteruit, trek mijn hoofd terug. Hij aarzelt om me een oorveeg te geven. 'Jij bent een nagel aan mijn doodskist, een zweer op mijn, mijn...'
- 'Achterwerk?'
- 35 De hand komt neer op mijn wang met zo'n kracht dat ik achteruit word geslagen en tegen de vloer val. Ik proef zoet bloed. De pijn klopt in mijn mond. Ik krabbel weer overeind en richt mijn kin op naar mijn vader. Het bloed druip van mijn lippen. Ik kijk mijn vader zo strak en trots mogelijk aan en ik vervloek die ene traan die ik niet kan onderdrukken.
- 'Ik verbied je nog om te gaan met die jongens,' schreeuwt hij. 'Van nu af aan ga je breien, borduren en de
- 40 Bijbel lezen. Als ik nog één keer hoor dat je je gedraagt als een kwajongen en iets uithaalt dat ook maar van een mijl ver ruikt naar een frats, ga je het slotklooster van Ter Dullen in tot op de dag van je huwelijk!'
- Ik voel mijn keel samentrekken. De woorden 'klooster' en 'huwelijk' voel ik als koude druppels over mijn ruggengraat glijden.
- 'Ben ik op de een of andere manier vaag of onduidelijk?'

WOORD

ontboden: opgeroepen, verplicht om langs te komen

kapelaan: priester

gouvernante: dame die instaat voor de zorg en het onderwijs van de kinderen

instinctief: zonder nadenken, automatisch

- 45 Ik zeg niets.
'Ik wacht op een antwoord,' zegt mijn vader beheerst.
'U bent heel duidelijk vader,' zeg ik.
'Dame Bouvaert wacht u op in de gang,' besluit mijn vader. 'Het wordt tijd dat je een **korset** gaat dragen.'
- 50 'Ik wil geen korset,' fl uister ik, 'ik kan er niet in ademen.'
'Je zal je hele leven een korset dragen,' zegt mijn vader, 'wen er maar aan.'
Hij kijkt me aan en knikt. Dit is het teken voor mij
om naar buiten te gaan. Ik beweeg niet.
'U bent al weg, dochter,' zegt hij ongeduldig.
- 55 Ik draai me om en loop de gang in. Het hele kasteel ruikt naar de regens van september. De zomer is voorbij.

Mijn vader heeft gelijk. De jaren gaan voorbij. Engeland en Frankrijk tekenen een vredesakkoord in Brétigny en ik wen aan het korset. Ik bloed voor de eerste keer.

- Ik word vrouw. Ik word huwbaar. En mijn vader, hij wordt **mistroostig**. De harde, pezige spieren die van hem een gevreesde vechter maakten, vergaan langzaam. Zijn haar wordt grijzer en zijn gezicht sponzig. De wereld heeft hem verslagen. Hij is veel weg. Hij verblijft vaak in het Gravensteen in Gent om toe te zien hoe munten worden geslagen met zijn beeltenis erop. Hij verdoet zijn dagen met dure reizen naar Londen en Parijs. De toekomst is immers Engeland en het verleden is Frankrijk.
- 60

Bron: Pat van Beirs. *Jonkvrouw*

WOORD

korset: nauwsluitend onderkleed
mistroostig: somber, verdrietig

ONDERWEG

Anachronismen

Wanneer een schrijver of filmmaker zijn verhaal in een bepaalde historische tijd laat afspelen, doet hij research en volgt hij de historische tijd zo getrouw mogelijk. Toch bevatten verhalen uit het verleden soms (bewust) inconsequenties.

Bekende voorbeelden zijn een paar Converse-sneakers in de film over de achttiende-eeuwse koningin Marie Antoinette of een plastic flesje water in het decor van Downtown Abbey, een serie die zich afspeelt aan het begin van de twintigste eeuw.

Clan

Sinds de dood van hun ouders vormen vijf zussen een hechte clan. In het rustige Vredegem maken de vijf zussen Goethals zich klaar voor de begrafenis van Jean-Claude Delcorps, de echtgenoot van een van de zussen.

Thuis – seizoensfinale 25

Na het nieuws te horen dat Jasper door een procedurefout opnieuw vrijgelaten is, loopt de spanning hoog op.

1 Je hebt ongetwijfeld al eens een film gezien of een verhaal gelezen waarbij de chronologie van het verhaal niet van begin tot einde gevolgd werd.

- a* Welk voorbeeld kun je hiervan geven?
- b Wat kan volgens jou een voordeel zijn van de chronologie in een verhaal verbreken?
- c Kun je ook een nadeel bedenken?

2 Bekijk de fragmenten uit *Clan* en *Thuis*.

- a Geef aan of het om een voorbeeld van een flashback of een flashforward gaat.
- b Waarom zou de schrijver hiervan gebruikmaken?

1b Suggestie: de kijker/lezer krijgt extra informatie, dat kan soms de spanning vergroten omdat de kijker/lezer dan bv. meer weet dan de personages of druppelsgewijs de stukjes van het verhaal krijgt. Het maakt het verhaal dynamischer.

1c Suggestie: het verhaal is op die manier soms moeilijker te volgen, je moet er goed je aandacht bij houden.

2a Clan: een flashback

Thuis: een flashforward

2b Clan: De flashbacks suggereren dat de zussen het een en ander meegemaakt hebben met hun schoonbroer (en misschien wel iets met zijn dood te maken hebben). Via de flashbacks geven de makers kleine puzzelstukjes vrij. De kijker kan zo de puzzel proberen te leggen en tijdens het kijken de moord mee oplossen.

Thuis: Dit seizoen van Thuis eindigt met een sprong voorwaarts. Opeens zien we een tent van de politie en is er een moord gebeurd. De flashforward creëert spanning en roept vragen op. Wie werd het slachtoffer?

Rozenblaadjes

Op het vloerkleed ligt een spoor van dorre rozenblaadjes. Het leidt naar het aanrecht waarop een vaas staat met troebel water. De kat eet van de broodkruimels die verspreid op de vloer liggen. Overal etensresten en vliegen, heel veel vliegen.

Stof dwarrelt door de kamer; de gordijnen laten een spleetje licht door.

De deur klappert na het forceren van het slot.

De burenbelden: ze hadden mijn vader lang niet meer buiten gezien en hij reageerde niet op de deurbel. Ja, ze wisten dat het voor mij een uur reizen was. Ik open de slaapkamerdeur ...

Bron: www.nelgoudriaan.com

3 Lees *Rozenblaadjes*, een ultrakortverhaal van Nel Goudriaan.

a* Wat denk jij dat er gebeurd is?

b Wat wijst daarop? Kun je elementen in de tekst vinden die je dat doen vermoeden?

4 Dit verhaaleinde noemen we een cliffhanger.

a Wat is volgens jou de functie van zo'n cliffhanger?

b* Geef een voorbeeld van een reeks die jij hebt gebingewacht omdat iedere aflevering eindigde met een cliffhanger.

5 Kun je een reden bedenken waarom men deze spanningstechniek 'cliffhanger' genoemd heeft?

6 Online bij 'Oefenen' vind je aanvullende oefeningen over tijd en spanningsopbouw in verhalen.

ONTHOUDEN

Wanneer een verhaal plots stopt op een spannend moment en je als lezer/kijker absoluut een antwoord wilt op vragen die je je nog stelt, hebben we te maken met een **cliffhanger**. Meestal kom je het verdere verloop van het verhaal pas te weten in een volgende aflevering of een volgend hoofdstuk. Cliffhangers komen we heel vaak tegen in soaps en series. Vaak vallen de onderbrekingen samen met de start van een reclameblok.

ONDERWEG

Het gebruik van cliffhangers gaat al lang mee. Een oud voorbeeld zijn de verhalen van *Duizend-en-één-nacht*: Sjeherazade weet dat ze de volgende dag ter dood zal worden veroordeeld door de sultan. Daarom begint ze hem een verhaal te vertellen, maar breekt dit op het moment dat de spanning erg groot is af met de mededeling dat ze de volgende avond verder zal vertellen. Omdat de sultan graag wil weten hoe het verhaal afloopt, besluit hij haar executie een dag uit te stellen. De vertelster herhaalt dit trucje elke nacht totdat ze ten slotte ontsnapt aan de dood.

3a Het lijkt erop dat ze haar vader dood zal aantreffen.

3b Suggestie: dorre rozenblaadjes, troebel water, vliegen, stof ...

4a Het zorgt ervoor dat je als lezer/kijker geïnteresseerd blijft, je bent nieuwsgierig en je wilt het vervolg van het verhaal weten. Een cliffhanger bindt het publiek aan het verhaal.

5 'Iets dat over een rotswand bungelt en de afgrond of de zee in dreigt te vallen.' Er zijn heel wat films gemaakt waarin een auto met de voorwielen over de rand van een rots schiet en gevaarlijk wiebelend blijft hangen. Zullen de inzittenden zich nog kunnen redden of niet?

De spanning wordt opgedreven en de kijker krijgt niet meteen antwoord.